

אדם וחוה בגן עדן במסורות דתיות שונות

ידוע הוא שסיפורי המקרא חדרו לתוך דתות שונות, ולא רק לנצרות ולאסלאם, אלא אף לדתות אחרות. התמונה להלן, המתארת את סיפורם של אדם, חוה והנחש, נמצאה בתוך כתב יד מוסלמי משנת 1307 (Edinburgh University Library, Arabic no. 161 p.p. 146), וברצוני לעמוד על כמה פרטים איקונוגרפיים שבה. כתב היד הוא חיבורו של אל-בירוני על השיטות הכרונולוגיות שבעולם, והתמונה מלמדת על תערובת מעניינת של השפעות מתוך מסורות שונות ומגוונות. המקור האיקונוגרפי העיקרי הוא נוצרי, זאת ניתן להסיק בקלות מההילות שיש לכל שלוש הדמויות (!), המצוירות בצורתם של קדושים (או מלאכים). תנוחות הידיים הן לפי הדגמים הידועים והמוכרים בכתבי יד מאוירים נוצרים-ביזנטיים. הנחש מופיע כאן כזקן יפה תואר, כי המקור הישיר לאיור זה הוא בתיאורים נוצריים של אדם וחוה ואלוקים המתהלכים יחד בגן, וכאן דמות האלוקים התמזגה עם הנחש. השפעות נוצריות על האמנות האסלאמית בתיאורים מקראיים ידועות למדי.¹

ואולם יש לשים לב לכך שבידו של הזקן-הנחש ישנו רימון, ולא התפוח הרגיל והמקובל. הסיבה לכך היא שהאמן שילב בציור אגדה זורואסטריית על פיתוים של האדם והאישה הראשונים. על-פי אגדה זו הם נקראו מֶשֶׁה וּמְשִׁינָה וחיו באושר בעולם במשך כחמישים שנה, בלי להזדקק לאוכל ושתייה, ובלי כל כאב וצער. אז הופיע אחרימון, רוח הרע, בדמות זקן, ושכנע אותם לאכול מפרי העץ, עץ הרימון. ובכדי לשכנע אותם אכל הוא עצמו מן הפרי ומיד הפך להיות עלם צעיר ויפהפה.

בציור נראה אחרימון המחזיק את הרימון בידו ומושיטו לעברה של חוה. ואכן בסצנה הבאה (בתמונה אחת, כידוע באמנות הקדומה, יכולים להיות כמה סצנות או שלבים של סיפור) מופיעה חוה, אלא שהיא מחזיקה את התפוח היהודי-נוצרי² בידה. כך נשתלבו באיור זה מוטיבים שונים היונקים ממסורות דתיות שונות.³

פרופ' דניאל שפרבר
נשיא המכון הגבוה לתורה

¹ ראה: Thomas W. Arnold, *The Old and New Testament in Muslim Religious Art*,

לונדון 1932, עמ' 16-1.

² על התפוח, ראה מה שכתבתי במנהגי ישראל ח"ו, ירושלים תשנ"ח, עמ' קנא-קנב, הערה 31.

³ ראה Arnold שם עמ' 21-22.